

ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ ΣΤΑ ΑΡΧΑΙΑ ΚΑΤΕΥΘΥΝΣΗΣ**Γ' ΤΑΞΗΣ ΗΜΕΡΗΣΙΟΥ ΓΕΝΙΚΟΥ ΛΥΚΕΙΟΥ****ΔΕΥΤΕΡΑ 18 ΜΑΙΟΥ 2016**

A1. Με ανάλογο τρόπο (γίνονται) και οι οικοδόμοι και όλοι οι υπόλοιποι (τεχνίτες). Με το να οικοδομούν, δηλαδή, καλά θα γίνουν καλοί οικοδόμοι και με το να οικοδομούν άσχημα (χτίζοντας άσχημα) θα γίνουν κακοί. Διότι αν δεν ήταν έτσι τα πράγματα καθόλου δεν θα χρειαζόταν ο άνθρωπος που θα δίδασκε (ο δάσκαλος), αλλά όλοι θα γίνονταν καλοί ή κακοί (από τη φύση της). Το ίδιο λοιπόν συμβαίνει και με τις αρετές· κάνοντας δηλαδή όσα συμβαίνουν στις συναλλαγές μας με τους άλλους ανθρώπους άλλοι γινόμαστε δίκαιοι και άλλοι άδικοι, κάνοντας όμως όσα έχουν μέσα τους το στοιχείο του φόβου και συνηθίζοντας να αισθανόμαστε φόβο ή θάρρος άλλοι (γινόμαστε) ανδρείοι και άλλοι δειλοί. Το ίδιο ακριβώς συμβαίνει και σε όσα έχουν σχέση με τις επιθυμίες και με την οργή· άλλοι δηλαδή γίνονται σώφρονες και πράοι, και άλλοι ακόλαστοι και οργίλοι, οι πρώτοι με το να συμπεριφέρονται με αυτό τον τρόπο στις περιπτώσεις αυτές και άλλοι με τον αντίθετο τρόπο. Με ένα λόγο τα μόνιμα στοιχεία του χαρακτήρα μας διαμορφώνονται από την επανάληψη των όμοιων ενεργειών. Γι' αυτό πρέπει να προσδίδουμε μια ορισμένη ποιότητα στις ενέργειές μας, γιατί σύμφωνα με τις διαφορές αυτών των ενεργειών ακολουθούν (διαμορφώνονται) και οι συνήθειες.

B1. «Και διαφέρει... φαύλης»: Προσοχή χρειάζεται στους όρους αγαθής και φαύλης πολιτείας: ο Αριστοτέλης εδώ αφού έχει λάβει ως δεδομένο ότι το βούλημα του νομοθέτη είναι καλό ανεξάρτητα από το αν το πετυχαίνει ή όχι ή αν έχει το σωστό τρόπο, δεν κάνει διάκριση μεταξύ ορθών πολιτευμάτων και των παρεκβάσεών τους, αλλά αναφέρεται στο βαθμό τελειότητας που έχουν φτάσει τα πολιτεύματα με τη βοήθεια των νομοθετών τους. Ένα λιγότερο καλό πολίτευμα δεν σημαίνει απαραίτητα ότι είναι και κακό, άρα και εμπίπτει στην περιοχή των παρεκβάσεων. Ακόμα και το λιγότερο τέλειο πολίτευμα βοηθά τους πολίτες να ασκηθούν στα έργα της αρετής, αλλά δεν το κάνει με το σωστό τρόπο. Άρα η διάκριση σε ανώτερα και κατώτερα πολιτεύματα γίνεται με κριτήριο την μεγαλύτερη ή μικρότερη βοήθεια που προσφέρουν στον πολίτη οι νομοθέτες να κατακτήσει την αρετή και άρα το βαθμό της ευδαιμονίας που μπορεί να επιτύχει.

Το όργανο που βοηθά ουσιαστικά το νομοθέτη να επιτύχει με ακρίβεια το σκοπό του είναι η ισχυρή νομοθεσία. Έτσι αν ο νομοθέτης θεσπίσει ισχυρούς νόμους θα εξασφαλίσει καλύτερο περιβάλλον επίτευξης του στόχου του και θα έχει περισσότερες πιθανότητες να επιτύχει. Αν όχι θα υπονομεύσει την ίδια του την προσπάθεια.

Γενικά: ο νομοθέτης οφείλει να αποδίδει ιδιαίτερο βάρος στην εκπαίδευση των νέων, στην αγωγή τους, ώστε να τους καταστήσει αγαθούς, ενάρετους και ηθικούς πολίτες και να διασφαλίζεται κατ' αυτό τον τρόπο η ορθή πολιτεία. Αν ο νομοθέτης δεν ακολουθήσει σωστή μέθοδο αποτυγχάνει, οπότε το πολίτευμα δεν είναι αγαθό, αλλά γίνεται φαύλο. Το ίδιο θα συμβεί αν η αγωγή αφεθεί στα χέρια της ιδιωτικής πρωτοβουλίας, αφού μόνο όσοι είναι πλούσιοι θα μπορούν να την αποκτήσουν. Με την ιδιωτικού χαρακτήρα αγωγή δεν θα λαμβάνουν όλοι οι νέοι τα ίδια εφόδια και

δεν θα εθίζονται όλοι ανεξαιρέτως στις ηθικές πράξεις και κατά συνέπεια δεν θα μπορούν όλοι να κατακτήσουν την αρετή, να γίνουν ενάρετοι. Έτσι θα απειλείται η ίδια η πολιτεία, αφού δεν θα εθίζονται όλοι οι πολίτες της στην αρετή και δεν θα επιτυγχάνεται η ευδαιμονία.

«καί διά...φθείρεται»: Ο Αριστοτέλης διατυπώνει μια άποψη που αρχικά φαίνεται παράδοξη. Τόσο για να αποκτηθεί η αρετή από κάποιον, όσο και για να μην αποκτηθεί, ακολουθείται η ίδια διαδικασία της «γενέσεως» και της «φθοράς», με τα ίδια μέσα. Τίθεται λοιπόν το ερώτημα, πώς είναι δυνατόν να προβαίνουν στις ίδιες πράξεις δύο άνθρωποι και ο ένας να γίνεται κάτοχος της αρέτης και ο άλλος όχι. Η απάντηση βρίσκεται στον τρόπο με τον οποίο συντελείται μια πράξη. Ο σωστός τρόπος θα φέρει την αρετή. Επίσης, η έννοια της φθοράς και της γενέσεως αποτελούν θεμελιώδες αντιθετικό ζεύγος από τις απαρχές της φιλοσοφικής σκέψης. Σχετικά με τον Αριστοτέλη, αξίζει να αναφερθεί το φιλοσοφικό του έργο με τίτλο «Περί γενέσεως και Φθοράς».

«Καί... γίνονται»: Με την επανάληψη των πράξεων δημιουργούνται οι έξεις. Οι έξεις είναι τα δημιουργήματα που προκύπτουν από τις όμοιες ενέργειες, άρα και οι αρετές είναι έξεις. Η ηθική συμπεριφορά το ανθρώπου νοείται ως μια μόνιμη διάθεση που στηρίζεται στην έξη, στην σταθερή στάση της ψυχής του στα πάθη. Ως έξη, λοιπόν, η αρετή βρίσκεται μεταξύ δύναμης και ενέργειας. Η έξη με τη σειρά της είναι αποτέλεσμα ενέργειας που οδηγεί όμως προς την ήδη υπάρχουσα δύναμη και με την επανάληψη την τελειοποιεί. Έτσι η αρετή που είναι μια δυναμική διάθεση της ψυχής προς τα αντικείμενα της πράξεως και τα πάθη διαμορφώνεται με την επανάληψη και τον εθισμό. Όλες επομένως οι δυνάμεις και τα πάθη της ψυχής με τη διαρκή ενέργεια βελτιώνονται και γίνονται έξεις (δηλαδή αρετές), οι οποίες τελειοποιούνται με την άσκηση, όπως ακριβώς και στην περίπτωση των τεχνιτών με την καθημερινή άσκηση των επαγγελματιών τους. Πρόκειται δηλαδή τα μόνιμα στοιχεία του χαρακτήρα μας που αποκτούμε με την επανάληψη ορισμένων ενεργειών. Οι έξεις τώρα με τη σειρά τους θα γίνουν πηγή των ενεργειών που θα κάνουμε στη συνέχεια. Η καλή ή κακή στάση που παίρνουμε στα πάθη και τις πράξεις καθορίζει τη μορφή των έξεων, οι οποίες με τη σειρά τους είναι μόνιμα στοιχεία του χαρακτήρα μας και καθορίζουν την μετέπειτα ποιότητα των ενεργειών μας. Ο Αριστοτέλης στα Ηθικά Νικομάχεια 1095b 19 παρατηρεί ότι από τα «εν τη ψυχηγιγνόμενα» είναι οι έξεις, τα πάθη και οι δυνάμεις. Πάθη είναι η οργή, ο φόβος, η χαρά, ο φθόνος, η ζήλια, η φιλία... και δυνάμεις είναι οι δυνατότητες της ψυχής που μας κάνουν ικανούς να αισθανθούμε αυτά τα πάθη.

B2.Ούτωδὴ... ὥνουντῶσι: Το ούτω μας συνδέει γενικά με όλη την προηγούμενη ενότητα, ενώ το δὴ λειτουργεί ανακεφαλαιωτικά. Η μέθοδος που θα ακολουθήσει και σε αυτή την ενότητα ο Αριστοτέλης είναι **αναλογική** παραβάλλοντας τον τρόπο με τον οποίο μπορεί κανείς να αναπτύξει την ηθική αρετή με τον τρόπο που μπορεί να κατακτήσει κάποιος μια τέχνη, δηλαδή με την επανάληψη. Αξίζει εδώ να επαναληφθεί ότι ο Αριστοτέλης δεν προβαίνει σε ειδολογικό συσχετισμό μεταξύ τεχνών και αρετής, αλλά σε σημείωση της συνάφειας που παρουσιάζει ο τρόπος κατάκτησής τους. Κατά τον ίδιο ακριβώς τρόπο συμβαίνει και στην περίπτωση των επιθυμιών και της οργής [μην ξεχνάμε ότι η ηθική αρετή σχετίζεται με τα πάθη και τις πράξεις]. Συνηθίζοντας κανείς στις σώφρονες και πράες αντιδράσεις γίνεται

αντιστοίχως σώφρων και πράος ή το αντίθετο, ακόλαστος ή οργίλος. Η σωφροσύνη και η ακολασία σχετίζονται με τις επιθυμίες, ενώ η πραότητα ή το οξύθυμο του χαρακτήρα σχετίζεται με την οργή. Η σημασία λοιπόν του εθισμού που αφορά στα πάθη και τις πράξεις είναι πολύ σπουδαία, καθώς μέσα από την επανάληψη των πράξεων οριστικοποιούνται τα ψυχικά χαρακτηριστικά. Επαναλαμβάνοντας ο άνθρωπος δίκαιες, σώφρονες και πράες πράξεις αποκτά τα μόνιμα αντίστοιχα ψυχικά χαρακτηριστικά. Επειδή λοιπόν ο Αριστοτέλης ξεκινά το συλλογισμό του από κάποια συγκεκριμένα θέματα, για να οδηγηθεί σε ένα συμπέρασμα γενικό, ο συλλογισμός του είναι και **επαγωγικός**.

B3. Ο μύθος ολοκληρώνεται με τη αυστήρη εντολή του Δία να θανατώνεται όποιος δε θα συμμετέχει στην αιδώ και τη δίκη. Εδώ πρέπει να σημειωθούν τα εξής σχετικά με την αναγκαιότητα της επιβολής μια τόσο αυστηρής ποινής:

A) Υπάρχει επιτακτική ανάγκη να μετέχουν όλοι της αιδούς και της δίκης, καθώς μόνο έτσι θα υπάρχουν πόλεις. Αν επικρατήσουν μέσα σε μια πόλη τα «άρρωστα κύτταρα», τότε η πόλη θα αφανιστεί.

B) Από τα όσα έχουν ειπωθεί μέχρι τώρα στο πρωτότυπο κείμενο Πρωταγόρα αλλά και με βάση το μεταφρασμένο κείμενο που έχει δοθεί, αποδεικνύεται ότι όλοι οι άνθρωποι διαθέτουν τα συστατικά στοιχεία της πολιτικής τέχνης (και αυτό εξηγεί γιατί όλοι μιλούν για θέματα πολιτικής στην εκκλησία του Δήμου). Στο ερώτημα, όμως, πώς, ενώ είναι έμφυτες η αιδώ και η δίκη, υπάρχει τιμωρία για όσους δεν τις κατέχουν, η απάντηση είναι απλή και αναδεικνύει τη σημασία της επιβολής μιας τόσο βαριάς ποινής. Η αιδώ και η δίκη και δόθηκαν τη στιγμή της δημιουργίας των ανθρώπων. Δόθηκαν ως παρέμβαση που πρέπει να γίνει αποδεκτή. Πρέπει τα στοιχεία αυτά να γίνουν και στοιχεία του χαρακτήρα των ανθρώπων. Αν δε γίνουν, πρέπει να επιβληθεί η ποινή του θανάτου.

B4. Η σημασία της Ακαδημίας βρίσκεται ακριβώς στο γεγονός ότι ήταν το σημείο συνάντησης σημαντικών λογίων της εποχής, που διατηρώντας και μέσα στα πλαίσια της Ακαδημίας ο καθένας τη δική του προσωπικότητα, το δικό του επιστημονικό "πιστεύω", προωθούσαν όλοι μαζί την επιστημονική έρευνα παίρνοντας ο ένας από τον άλλο χρήσιμες παρορμήσεις και επιδρώντας θετικά ο ένας στον άλλον. [Ένας τέτοιος λόγιος τον οποίο είχε την τύχη να συναντήσει ο Αριστοτέλης στην Ακαδημία, όταν ήρθε να σπουδάσει σ' αυτήν, ήταν ο Εύδοξος από την Κνίδα. Ο νεαρός, τότε, αυτός επιστήμονας ήταν μια από τις πιο προικισμένες προσωπικότητες της αρχαιότητας. Ήταν μαθηματικός, αστρονόμος και γεωγράφος, και ο Πλάτωνας δεν δίστασε καθόλου να του εμπιστευθεί, κατά τη διάρκεια της απουσίας του, τη διεύθυνση της σχολής του. Δεν ήταν λοιπόν μόνο τυχερός ο νεαρός Σταγειρίτης που «βρέθηκε», όπως είπε ένας αριστοτελιστής των ημερών μας, «την πιο κατάλληλη στιγμή στον πιο σωστό τόπο, εκεί δηλαδή όπου υπήρχαν οι κατάλληλοι άνθρωποι που θα μπορούσαν να γονιμοποιήσουν με έναν εντελώς ξεχωριστό τρόπο τη σκέψη του βοηθώντας την να απλώσει μέσα σε σύντομο χρόνο τα δικά της φτερά».] πιο σημαντικό θα πρέπει να θεωρηθεί το γεγονός ότι με την απουσία του Πλάτωνα ο Αριστοτέλης είχε, από την πρώτη στιγμή, την ευκαιρία να δεχτεί εκείνην ακριβώς την επίδραση που πρέπει να ανταποκρινόταν πολύ αμεσότερα στη δική του

ψυχοσύνθεση, την απόλυτα σχεδόν θετική και επιστημονική, την ελάχιστα οπωσδήποτε ποιητική (τέτοια ήταν κατά βάση η ψυχοσύνθεση του Πλάτωνα).

B5. Γηγενής – γινόμενον, εσθλός - εστί, μισαλλοδοξία - συναλλαγμασι, δέος -έδει , στρεβλός - αναστρέφεσθαι.

Γ1. Έχω τη γνώμη, είπα, ότι το στοιχείο που αναφέρεις ως ένδειξη ότι η τέχνη να γράφεις λόγους δεν είναι εκείνη που θα έκανε ευτυχισμένο όποιον θα την κατείχε, είναι βάσιμο. Παρόλο που εγώ νόμιζα πως κάπου εδώ θα εντοπιζόταν η επιστήμη που τόση ώρα ψάχνουμε να βρούμε. Γιατί, πραγματικά, οι άνθρωποι αυτοί, που γράφουν τους λόγους, μου δίνουν, Κλεινία, την εντύπωση, όταν τους έχω δίπλα μου, πως είναι κάτι παραπάνω από σοφοί, κι η τέχνη τους θεϊκή και μεγάλη. Κι αυτό δεν είναι διόλου παράδοξο: αποτελεί, βλέπεις, τμήμα της τέχνης των μάγων, ελάχιστα κατώτερη από εκείνη. Γιατί η μια, η τέχνη των μάγων, γοητεύει φίδια, αράχνες, σκορπιούς και άλλα ζώα καθώς και αρρώστιες, ενώ αυτή γοητεύει και πείθει δικαστές, μέλη της εκκλησίας του δήμου και άλλα πλήθη...

Γ2. ἔφην: φάτε

κτησάμενος: ἐκτῶ

τις: τινῶν

εὐδαίμων: (ῶ) εὐδαιμον

ῶμην: ὥθη

φανήσεσθαι: πεφάνθω

πάλαι: παλαιότερον

κήλησις: (ῶ) κήλησι

τυγχάνει: τύχοιεν

οὔσα: ἐσομέναις

Γ3α.μοι: δοτική προσωπική του κρίνοντος προσώπου στο δοκεῖς

εὐδαίμων: κατηγορούμενο τις από το συνδ. ρήμα ἀνεῖη

ἦν: αντικείμενο ρήματος ζητοῦμεν

ἐκείνης: γενική συγκριτική από τοῦποδεεστέρα.

οὔσα: κατηγορηματική μετοχή στο κήλησις από το συνδ. ρήμα τυγχάνει

Γ3β. κτησάμενος: επιρρηματική υποθετική μετοχή, συνημμένη στο τις, αναλύεται εἰ τις κτήσαιτο (απόδοση: ἀνεῖη). Εκφέρεται με ευκτική, γιατί λόγω της απόδοσης ἀνεῖη, εκφράζει την απλή σκέψη του λέγοντος προσώπου.